

ГОВОР АНБЕЛКА КАЛПИЋА, ДИРЕКТОРА МУЗЕЈА НАРОДНЕ РЕВОЛУЦИЈЕ ИЗ РИЈЕКЕ, НА ОТВАРАЊУ ИЗЛОЖБЕ: РИЈЕЧКА ОПЕРАЦИЈА 1945. ГОДИНЕ.

Другарице и другови, поштовани учесници Ријечке битке и НОР-а, драги пријатељи и посјетиоци

Дозволите ми да вас најсрдачније поздравим и да вам се захвалим на одазиви у поводу обиљежавања једног од значајних догађаја из народноослободилачке борбе и социјалистичке револуције народа и народности Југославије 1941—1945. године — 42. годишњице Ријечке битке, завршног чина у ослобођењу Хрватског приморја и Истре.

Част ми је и радујем се што вас могу најтоплије поздравити у овом повијесном здању Музеја револуције народа и народности Југославије, као предсједник Клуба Истрана, Примораца, Горана и Брињака у Београду. Чиним то у име око 2500 ратника НОР-а из 5. оперативне зоне који данас живе у главном граду Југославије а неки од њих су и међу нама.

Организатори ове изложбе Музеј народне револуције из Ријеке и Историјски музеј Србије, чија сурадња заслужује сваку похвалу, омогућили су да се у нашем главном граду представи и Ријечка битка. Аутори изложбе Младен Гргурић и Милица Тркуља пластично су исказали све битне карактеристике ове битке на чему им велико хвала, са жељом да таквих сусрета буде више.

Овој зорној предочи слика, текстова и предмета као да не треба неки посебан коментар, али ипак за ову прилику назначимо неке чињенице.

Ријечка операција, како то повијест казује, а њени преживели учесници свједоче, иде у ред значајних операција које је 4. југословенска армија водила у другој етапи завршних операција за коначно ослобођење земље и одликује се с неколико карактеристика.

Битка је трајала од 16. априла до 7. маја 1945. Услиједила је послје Личко-приморске операције у којој је разбијен њемачки 15. брдски армијски корпус. Војена је против снага 97. њемачког армијског корпуса са 118. и 237. дивизијом као основном групацијом и остацима усташко-домобранских јединица на ширем подручју планине Снјежник—Ријека—Илирска Бистрица.

Главне снаге 4. армије ангажоване у овој операцији састојале су се од 13. Приморско-горанске дивизије, 19. и 26. Далматинске ударне дивизије, 43. Истарске дивизије, 2. Далматинске пролетерске бригаде 9. дивизије, јединица 1. тенковске, артиљеријске и инжење-

ријске бригаде. Оне су даноноћно водиле тешке борбе и постепено, али уз знатне губитке, савладавале три обрамбена појаса на којима је непријатељ организирао ујорну обрану. Његова обрана имала је и елементе одсудне обране и то нарочито на старој југословенско-талијанској граници која је и иначе од раније била врло добро утврбена. У операцијама 4. армије узела је учешћа Југославенска морнарица, која је претходно низом поморских десаната ослободила Кварнерске отоке. У операцијама је учествовало и наше ратно зракопловство.

Био је то уствари посљедњи покушај окупатора и реакције да спријечи продор снага 4. југославенске армије у долину Соче прије доласка оружаних снага западних савезника.

Сушак је ослобођен 21. априла, али ће борбе за ослобођење Ријеке потрајати до 3. маја тј. два дана након што су јединице 4. армије смјелим обухватним маневром преко Мошћуна и искрцавањем поморског десанта на Истру успјеле да ослободе Трст. Коначно 7. маја ујутро 97. њемачки корпус је окружен у рајону Илирске Бистрице капитулирао. Био је то, што треба нагласити, једини њемачки армијски корпус који је услјед тешких губитака био приморан да безусловно капитулира и то два дана прије званичне капитулације Њемачке — предало се 16 тисућа њемачких војника и официра, 3 генерала са цјелокупним наоружањем и опремом.

С правом се каже да Ријечка операција улази у најтеже, најжешће и најкрвавије борбе које је водила 4. армија на свом побједоносном походу од Лике до обала Соче. Наступања ове југославенске армије остаје у анализама II свјетског рата забиљежено као једна од најуспјешнијих армијских операција по динамици наступања и смјелости маневра.

Борци и руководиоци свих јединица под командом Петра Драпшина и Бошка Шиљеговића сјајно су реализирали замисли врховног команданта и његову директиву: ослободити Истру, Словенско приморје и избити на Сочу, за што је ове јединице 4. армије и јединице Морнарице маршал Тито посебно похвалио.

Из тих дана одлучних битака за слободу свима преживјелим учесницима остаје живо сјећање и неизбрисива успомена на пале другове јунаке, али и неизмјерна захвалност народу. Захвалност женама, омладини, људима свих узраста Приморца, Истрана и Горана који су тада заједно са борцима чинили јединствени фронт борбе за слободу. Прихватили су рањене, освјежили жедне, заклањали од убитачне ватре изнемогле и с пјесмом на устима крчили пут побједи. Било је то тако у Краљевници, Бакру, на Хрељину, Крижишћу, на древном Трсату, на Сушачком асфалту, под врлетном Учком, у сунчаној Опатији, Матулама — свуда. Том опћем валу хтјења и напора народа и војске прикључили су се и Талијани антифашисти.

Може се рећи да није било становника ових крајева који дане ослобођења нису доживљавали као велики финале борбе коју су њихови најбољи синови и кћери започели још јулских дана 1941.

године оснивањем партизанског логора на Тухобићу и низом других акција против окупатора под руководством КПЈ. Да, био је то заиста величанствени финале у коме су учествовали и борци из свих крајева Југославије. Била је то права смотра борбеног братства и јединства наших народа и народности који су заувјек премостили Рјечину да би на граници која нас је некоћ раздвајала изградиле мостове заједничког живота са ослобођеном Истром и Словенским приморјем и са свим осталим предјелима нове Југославије како је то истакао Тито приликом свог првог доласка у ослобођену Ријеку.

Вјерујем кад будете за који тренутак почели да разгледате изложене експонате да ћете се сложити с тим да нас они својим садржајем на својеврстан начин упућују на трајну вриједност двију великих истина: на непобједивост смјелог и храброг народа ријешеног да брани своју слободу и своја права и на братство и јединство као залог свих побједа и достигнућа јуче, данас и сутра на овим нашим прекрасним југославенским просторима на којима Титовим путем треба да ефикасније и брже крочимо из тешкоћа и да достижемо нове домете људских слобода и квалитета живљења у нас, те мира и прогреса у свијету.

Овим је изложба отворена.

Београд, 14. маја 1987.

Анђелко Калшић